

PALEOFAUNA NEOLITICĂ DE LA RUGINOASA (JUD. IAȘI) ȘI UNELE ASPECTE ALE OCUPAȚIEI LOCUITORILOR CUCUTENIENI DIN ACEASTĂ AȘEZARE

DE

MARIA ȘTIRBU

Săpăturile efectuate de arheolog Magda-Cornelia Lazarovici în cursul anilor 2001–2005 în așezarea cucuteniană de la Ruginoasa au scos la iveală un material faunistic bogat numeric. În adevăr, materialul se cifrează la 7 659 piese, destul de fragmentate, dintre care 6 678 au putut fi determinate, până la gen și chiar la specie, iar pentru restul de 981 fragmente și așchii, fără părți semnificative pentru identificare, s-a putut preciza doar că aparțin mamiferelor.

Gradul de fragmentare a materialului ne atestă că suntem în prezența unor resturi menajere. Materialul determinat este reprezentat prin resturi care au aparținut mamiferelor, păsărilor, reptilelor (chelonieni) și moluștelor (lamelibranhiate și gasteropode).

Moluștele, reprezentate prin valvele scoicii de râu (diferite specii ale genului *Unio*), dețin ponderea cea mai ridicată (5 157 valve care echivalează în greutate cu cca 47 kg). La acestea se mai adaugă 34 cochilii întregi sau fragmentate care provin de la melcul comun (*Helix pomatia*). Frecvența resturilor aparținând moluștelor întrunește un procent de 77,73% din întregul material determinat. În acest context ținem să subliniem că prezența unui număr atât de mare de valve de lamelibranhiate, dar și a unor cochilii de gasteropode, în materialul furnizat nouă pentru studiu, atestă minuțiozitatea, seriozitatea și conștiinciozitatea arheologului Magda-Cornelia Lazarovici în recoltarea materialului rezultat din săpături.

Reptilele sunt reprezentate prin nouă fragmente de plastron, aparținând cu multă probabilitate chelonianului *Emys orbicularis*.

Prezența păsărilor a fost identificată prin două fragmente de humerus, care provin de la două specii acvatice diferite.

Materialul care corespunde mamiferelor întrunește un procent de numai 22,10% din totalul pieselor determinate. Ca în majoritatea așezărilor neolitice, studiate până în prezent¹, predominante sunt resturile care provin de la mamiferele domestice. Acestea întrunesc un procent de cca 84% față de cca 16%, cât reprezintă mamiferele sălbatice (tabelul 1).

Mamiferele domestice

Subliniem încă de la început că, spre deosebire de toate așezările neolitice studiate, așa cum rezultă din literatura de specialitate, pe primul loc ca frecvență se situează porcinele și nu bovinele² ca în majoritatea

¹ Olga Necrasov, S. Haimovici, *Fauna din complexele Boian de lângă satul Bogata*, în *Materiale*, 5, 1959, 105–111; idem, *Studiul resturilor de faună neolitică (cultura Hamangia) descoperite în cursul săpăturilor de la Techirghiol*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 175–185; Olga Necrasov, Maria Știrbu, *The Chalcolithic Palaeofauna from the Settlements of Târpești (Precucuteni and Cucuteni A1-A2 Cultures)*, în S. Marinescu-Bâlcu, *Târpești. From Prehistory to History in Eastern Romania*, BAR, Oxford, 1981, p. 174–187 (tabele 182–183 și 184–187).

² Olga Necrasov, Maria Știrbu-Bulai, *L'élevage, la chasse et la pêche durant le néolithique roumain*, vol V, Moscova, 1970, p. 545–556 (tab. 552–556) în *Lucrările Congr. VII Internat. Sci. Anthropol. et Ethnol.*; idem, *Paleofauna neolitică de la Liubcova (jud. Caraș-Severin) și unele aspecte ale ocupațiilor locuitorilor din complexul cultural Vinca-Turdaș*, în *St. cerc. antropol.*, 14, 1977, p. 11–17; Maria Știrbu, *Studiul resturilor de faună neolitică din stațiunea Tăușlaș-Deva*, în *AMN*, XXI, 1984, p. 45–47.

așezărilor sau ovicaprinele³ ca în unele așezări.

În adevăr, așa cum se poate constata din cifrele înscrise în tabelul 1, porcinele înregistrează o frecvență cu cca 4% mai mare decât bovinele, pentru fragmentele osoase și cu doar 1,40% pentru numărul indivizilor aproximați. La fel ca în toate așezările neolitice, însă, în timp ce pentru porcine procentul indivizilor tineri și foarte tineri este cu mult mai mare decât al celor maturi (cca 65% tineri față de 35% maturi), pentru bovine situația se inversează (cca 70% maturi față de 30% tineri).

Pe locul al treilea, cu o frecvență care reprezintă o treime din cea a porcinelor, se situează ovicaprinele (grup în care sunt incluse oaia și capra, greu de departajat în general, dar mai ales pe baza pieselor osoase fragmentate). În ceea ce privește vârsta indivizilor aproximați, la fel ca și pentru bovine, procentul indivizilor maturi este superior celor tineri (cca 75% maturi față de 25% tineri).

Pe locul al patrulea ca frecvență, între animalele domestice, se situează câinele. Procentul resturilor osoase, provenite de la acest animal, este de doar 1,62%, situație comună de altfel pentru toate așezările neolitice, ba mai mult în unele așezări⁴ chiar lipsește. Frecvența foarte redusă a câinelui era de așteptat, dat fiind faptul că materialul luat în studiu reprezintă „resturile menajere” ale locuitorilor, pentru care, cu multă probabilitate, câinele era un animal de pază sau de vânătoare și nu o sursă de hrană.

Mamiferele sălbatice

Mamiferele sălbatice sunt slab reprezentate atât ca pondere, cât și ca număr de specii. În adevăr, unele dintre ele sunt doar prezente. Așa este cazul lupului, a pisicii și a ursului, care sunt identificate prin câte o piesă osoasă, castorul, prin două piese și jderul, prin patru.

Slab reprezentat este și bourul, de la care s-au identificat doar nouă fragmente osoase. Frecvența cea mai mare o înregistrează cerbul, cu un procent de 7,24%, urmat de mistreț, cu 6,43%. Căpriorul, cu un procent de numai 1,15%, se situează pe locul al treilea ca frecvență, la o diferență foarte mare de locul al doilea ocupat de mistreț. De aici se poate deduce că doar cerbul și mistrețul au făcut obiectul unei vânători sistematice, celelalte specii căzând în „plasa” vânătorului întâmplător.

Animalele sălbatice identificate în materialul din așezarea de la Ruginoasa nu epuizează, în mod sigur, lista mamiferelor din fauna naturală a zonei, resturile lor corespunzând cu posibilitatea locuitorilor de a putea sau nu vâna o specie sau alta. Prezența unora dintre acestea însă, fie și în proporții foarte reduse, ne poate furniza unele date privind aspectul geografic al zonei, din acea perioadă⁵. Astfel, prezența cerbului, ca și cea a ursului (acesta din urmă fiind reprezentat printr-un exemplar mare) ne indică existența unor importante masive păduroase. Prezența mistrețului, pentru care hrana de bază o constituie ghinda și jirul, ne arată că în masivele păduroase predominau stejarul și fagul. Identificarea castorului arată că zona era nu numai împădurită, dar și bogată în rețele de ape (mediul natural al existenței acestui animal)⁶. Bogata rețea de ape, în zonă, este confirmată și de numărul de-a dreptul impresionant de valve care provin de la scoica de râu.

În ceea ce privește talia mamiferelor identificate în această așezare, din nefericire nu am putut-o calcula decât pentru mistreț, pentru care am dispus de două piese întregi (calcaneu și metapodal), dar rezultatele obținute prin aplicarea coeficienților lui Teichert (tabelul 2) ni s-au părut cu totul neverosimile, ceea ce ne-a făcut să ne raliem la criticile lui Weinstock⁷. Pentru celelalte mamifere, pe baza dimensiunilor unor diametre ale epifizelor, mai rar ale diafizelor, așa cum rezultă din tabelul 2, se poate spune că atât cele domestice, cât și cele sălbatice, se încadrează în limitele de variabilitate constatate și în alte așezări neolitice, cu mențiunea însă că în majoritatea cazurilor valorile se apropie mai mult de limitele inferioare. Ca urmare, am putea afirma că animalele din această așezare sunt mai gracile decât în alte așezări. Nu trebuie să neglijăm însă că piesele care s-au pretat la măsurători sunt foarte reduse ca număr și întâmplător s-ar putea să provină de la animale mai gracile.

³ Olga Necrasov, Maria Știrbu, *Studiul paleofaunei descoperite la Trestiana (Bârlad) datând din cultura Criș și problema creșterii animalelor în neoliticul vechi*, în *St. cerc. antropol.*, 15, 1978, p. 11–16; idem, *Contribuție la studiul faunei din cultura Criș*, în *AMM*, II, 1980, p. 19–31 (tabele p. 20 și 27).

⁴ *Ibidem*.

⁵ Olga Necrasov, Maria Știrbu-Bulai, Maria Iacob, *Răspândirea unor mamifere sălbatice la începutul holocenului (neolitic) pe teritoriul României*, în *AȘUI*, 1967, sect. II, XIII, f.2, p. 311–320.

⁶ Olga Necrasov, Maria Știrbu, *Asupra prezenței castorului (Castor fiber) în faunele vechi din România, în Ocrotirea naturii*, 1975, 19, 1, p. 29–33.

⁷ M Udrescu, Luminița Bejenaru, Carmen Hrișcu, *Introducere în arheozoologie*, Iași, 1999, p. 86.

În concluzie, din cele relatate mai sus, rezultă că locuitorii aşezării cucuteniene de la Ruginoasa aveau ca principale ocupații, pe lângă cea de cultivarea primitivă a plantelor, creșterea animalelor, culesul scoicilor și vânatoarea, ocupații care le asigurau existența și care de altfel sunt comune pentru locuitorii tuturor aşezărilor neolitice.

Predominarea animalelor domestice asupra celor sălbatice atestă că în ocupația locuitorilor vânatoarea se situa pe un loc secund față de creșterea animalelor. Spre deosebire însă de toate aşezările neo-eneolitice, unde creșterea bovinelor și mai rar a ovinelor ocupă primul loc, în aşezarea de la Ruginoasa primul loc este ocupat de porcine. Predominarea pieselor osoase aparținând porcului domestic ne poate sugera că locuitorii triburilor cucuteniene de la Ruginoasa erau destul de sedentari, știut fiind că nomadarea cu aceste animale este mai dificilă. Pe de altă parte, predominarea pieselor osoase care provin de la indivizi tineri și foarte tineri asupra celor care provin de la indivizi maturi arată că porcii erau crescuți mai mult pentru carne și grăsime. Bovinele și ovicaprinele reprezentate cu precădere de indivizi maturi arată că erau crescute nu numai pentru carne, dar și pentru lapte, piele, blană, lână și chiar, în cazul bovinelor, ca ajutoare în efectuarea unor munci fizice.

În ceea ce privește vânatoarea, era preferat, ca în toate aşezările neolitice, cerbul și mistrețul, de la care foloseau nu numai carnea și pielea, dar și coarnele și colții din care confecționau unelte (în special săpăligi și împungătoare) și obiecte de podobă⁸.

Bogatul, dacă nu chiar impresionantul, material provenit de la diferite specii ale scoicii de râu (peste 5 000 valve întregi sau fragmentate, echivalent în greutate cu cca 47 kg), ne atestă că aceste moluște constituiau o sursă importantă de hrană pentru locuitorii cucutenieni de la Ruginoasa. Se poate astfel afirma că printre îndeletnicirile de bază, practicate de populația cucuteniană de la Ruginoasa, culesul moluștelor juca un rol de bază.

Tabelul 1.

Repartiția pe specii a materialului de la Ruginoasa (săpăturile din 2001–2005).

Specia sau grupa	Fragmente		Indivizi aproximați	
	Nr.	%	Nr.	%
<i>Bos taurus</i>	486	32,92	65	30,66
<i>Ovicaprinae</i>	178	12,05	28	13,20
<i>Sus scrofa domesticus</i>	551	37,33	68	32,07
<i>Canis familiaris</i>	24	1,62	5	2,35
Total mamifere domestice	1 239	83,94	166	78,30
<i>Martes sp.</i>	4	0,27	1	0,47
<i>Canis lupus</i>	1	0,06	1	0,47
<i>Felis silvestris</i>	1	0,06	1	0,47
<i>Castor fiber</i>	2	0,13	1	0,47
<i>Sus scrofa ferus</i>	95	6,43	18	8,49
<i>Bos primigenius</i>	9	0,61	3	1,41
<i>Cervus elaphus</i>	107	7,24	14	6,60
<i>Capreolus-capreolus</i>	17	1,15	6	2,83
<i>Ursus arctos</i>	1	0,06	1	0,47
Total mamifere sălbatice	237	16,05	46	21,69
Total mamifere	1 476	22,10	212	–
<i>Păsări</i>	2	0,03	2	–
Reptile – <i>Emys orbicularis</i>	9	0,13	3	–
Moluște – <i>Lamelibranchiate</i> (Unio)	5 157= 47,457Kg	77,22	2500	–
Gasteropode (<i>Helix</i>)	34	0,51	34	–
Total piese determinate	6 678	–	–	–
Nedeterminate	981	–	–	–
Nr. total piese	7 659	–	–	–

⁸ Magda-Cornelia Mantu, Maria Știrbu, N. Buzgar, Considerații privind obiectele din piatră, os și corn de cerb din aşezarea cucuteniană de la Scânteia (1985–1990), în ArhMold, XVIII, 1995, p. 129–131.

Tabelul 2.

Principalele dimensiuni ale unor piese osoase provenite de la unele specii de mamifere identificate.

Specia	Piesa osoasă	Zona măsurabilă	Dimensiunea	Valoarea în mm
1	2	3	4	5
<i>Bos taurus</i>	2 coarne fragmentate	aproape de bază	circumferința	180; 180
			diam. antero-post.	54,5; 54,5
			diam. lat.	58,5; 57
	1 corn fragmentat	treimea distală a cornului- aproape de vârf	diam. antero-post.	22
			diam. lat.	23
	coxal fragmentat	cav. articulară	diam. antero-post.	32
			diam. lat.	31
	radius	epifiza proximală	diam. antero-post.	37
			diam. lat.	62
	tibia	epifiza proximală	diam. antero-post.	73; 60; 93
			diam. lat.	83; 90; 98
		epifiza distală	diam. antero-post.	43; 42; 49,5
			diam. lat.	53; 54; 65
	femur	cap femural	diam. antero-post.	47
			diam. lat.	47
	metacarp	epifiza proximală	diam. antero-post.	31; 35; 32
			diam. lat.	47; 49; 40
	metatars	epifiza distală	diam. antero-post.	29; 33; 28
			diam. lat.	47; 50; 44
		suprafața articulară	diam. antero-post.	34; 33
diam. lat.			49; 52	
astragal	os întreg	lungime	64; 62	
		lărgime	38; 37,5	
falanga 1	piesă întreagă	lungime	61; 63	
		diam. antero-post.	30; 32	
		diam. lat.	23; 28	
	epifiza proximală	diam. antero-post.	27; 29	
		diam. lat.	23,5; 25	
	epifiza distală	diam. antero-post.	19; 20	
diam. lat.		21,5; 23		
<i>Ovicaprinae</i>	omoplat	cavitate articulară	diam. antero-post.	29,5; 35
			diam. lat.	21; 24
	radius	epifiza proximală	diam. antero-post.	14
			diam. lat.	28
	tibia	epifiza distală	diam. antero-post.	20
			diam. lat.	25
	metacarp	epifiza proximală	diam. antero-post.	18
			diam. lat.	23,5
	metatars	epifiza proximală	diam. antero-post.	18
			diam. lat.	19
	falanga 1	piesă întreagă	lungime	41
			diam. antero-post.	12
diam. lat.			12	
<i>Sus scrofa domesticus</i>	M 3 superior	lungime	30	
		lărgime	17	
canin superior	fragmentat	circum. max.	82	
		lungime max.	85	

(continuare)

Tabelul 2 (continuare)

			diam. antero-post.	20	
			diam. lat.	25	
	m 3 inferior		lungime	28	
			lărgime	15	
	scapular	cavitate glenoidă	diam. antero-post.	33	
			diam. lat.	47	
	humerus	epifiza distală	diam. antero-post.	39	
			diam. lat.	39	
	falanga 1	piesă întreagă	lungime	48	
			diam. antero-post.	26	
			diam. lat.	23	
<i>Sus scrofa ferus</i>	M 3 superior		lungime	40; 41	
			lărgime	24; 24	
		suprafața masticatoare	lungime	36; 37	
			lărgime	19,5; 20	
	canin superior	unul fragmentat + unul fragmentat ușor		circum. max.	93; 105
				lungime (coardă)	147; 136
				diam. antero-post.	25; 25
				diam. lat.	30,5; 30
	scapular	cavitate glenoidă		diam. antero-post.	34
				diam. lat.	48
	humerus	epifiza proximală		diam. antero-post.	65
				diam. lat.	90
		epifiza distală		diam. antero-post.	57; 50
			diam. lat.	58; 52,5	
	femur	epifiza proximală		diam. antero-post.	–
				diam. lat.	85
		capul femural		diam. antero-post.	39
				diam. lat.	35
	marele trohanter		diam. antero-post.	44	
			diam. lat.	22	
	tibia	epifiza distală		diam. antero-post.	35; 36
				diam. lat.	39; 42
	metapodal	întreg		lungime	96
			lărgime	20	
epifiza proximală			diam. antero-post.	25	
			diam. lat.	28	
epifiza distală		diam. antero-post.	21; 21		
		diam. lat.	21; 25		
	estimarea taliei		844,84		
calcaneu	întreg		lungime	103; 102	
			lărgime	37; 26	
	estimarea taliei		988,62; 978,68		
falanga 1	epifiza distală		diam. antero-post.	21	
			diam. lat.	23	
<i>Cervus elaphus</i>	m 3 inferior		lungime	37	
			lărgime	18	
	coxal	cavitate acetabulară		lungime	65
				lărgime	53,5
	humerus	epifiza distală		diam. antero-post.	61; 63
				diam. lat.	57; 61
radius	epifiza proximală		diam. antero-post.	32; 32	

(continuare)

Tabelul 2 (continuare)

		epifiza distală	diam. lat.	55; 61
			diam. antero-post.	36; 45
	tibia	epifiza distală	diam. lat.	50; 57
			diam. antero-post.	42,5; 42,5
	metacarp	epifiza proximală	diam. antero-post.	38
			diam. lat.	51
		epifiza distală	diam. antero-post.	29,5
			diam. lat.	50,5
		suprafaţa articulară	diam. antero-post.	48,5
			diam. lat.	45
	centrotars	întreg	lungime	45,5
			lărgime	42
	falanga 1	os întreg	lungime max.	67; 61,5
			diam. antero-post.	30; 25
			diam. lat.	20; 18
		epifiza proximală	diam. antero-post.	30; 29
			diam. lat.	23; 25
		epifiza distală	diam. antero-post.	19; 19
			diam. lat.	24; 21
falanga 2	os întreg	lungime	52,5; 51,5; 43	
		diam. antero-post.	23,5; 21,5; 22	
		diam. lat.	20; 17; 19	
	epifiza proximală	diam. antero-post.	32; 33; 30	
		diam. lat.		
	epifiza distală	diam. antero-post.	29; 30; 28	
		diam. lat.	21; 22; 20	
<i>Capreolus-capreolus</i>	tibia	epifiza proximală	diam. antero-post.	41
			diam. lat.	42
<i>Canis-familiaris</i>	carnasiera	inferioară	lungime	20
			lărgime	7

THE NEOLITHIC PALEOFAUNA OF RUGINOASA (DISTRICT OF IAŞI)
AND SOME ASPECTS OF THE CUCUTENI INHABITANTS' OCCUPATIONS

SUMMARY

Determination of the species and of the groups of animals – on the basis of the bony traces found – was followed by the establishment of their frequency.

The observation to be made was that the highest frequency is recorded by mollusca, which represent 77.73% of the whole material taken into study, while mammals attain only 22.10%. To them, two fragments belonging to fowls and 9 fragments of cheloniens (*Emys orbicularis*) should be added.

Out of the mammals, the highest frequency is to be recorded – as in all other places considered – for domestic animals, which attain ratios of 83.94% *versus* only 16.05 for wild onces. As to the domestic animals, special mention should be made of the fact that, unlike all the other neolithic places, the frequency of porcines is much higher than that of bovines, which are only on the second position, being followed by ovicaprinae. In all settlements, the domestic dog is hardly represented.

The general conclusions to be drawn from here is that the main occupation of the people on such places was animal breeding, hunting occupying only a second place, special mention is to be made, here, too, of mollusca gathering.